

Cultuur Digitaal: een eerste verkenning in de Cariben

DEN

mei 2024

CULTUUR
LOKET
DIGITALL

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
1.1 Waarom deze inventarisatie?	3
1.2 Context: beleid en praktijk op de eilanden	3
1.3 Uitgangspunten voor de inventarisatie	4
1.4 Methode en verantwoording	5
2. Uitkomsten op hoofdlijnen	7
2.1 Wat doen de culturele instellingen en creatieve makers op digitaal gebied?	7
2.2 Wat willen culturele instellingen en creatieve makers digitaal graag doen?	8
2.3 Waarmee zouden de culturele organisaties en makers het meest geholpen zijn?	9
3. Analyse van de bevindingen	11
3.1 Gemeenschappelijke trends	11
3.2 Inventarisatie van de wensen gebundeld	12
3.3 Resultaten in hun context	13
4. Hoe verder?	15
4.1 Transnationale versterking: de basis	15
4.2 Lokale versterking: gerichte investering op de eilanden	16
4.3 Toekomstgerichte versterking: duurzame werkvormen	16
5. Epiloog: de som van de delen door Margo Groenewoud	18
6. Bronnen	20

1. Inleiding

1.1 Waarom deze inventarisatie?

Nu de wereld steeds digitaal wordt, past ook de culturele sector zich steeds meer aan de veranderende tijden aan. Het gebruik van technologie is essentieel in de culturele sector, van digitale archieven tot online tentoonstellingen en virtuele rondleidingen tot social media marketing. Niet alle culturele organisaties beschikken echter over de benodigde middelen en kennis om door dit nieuwe digitale landschap te navigeren. Dit is waar Cultuurloket DigitALL en DEN om de hoek komen kijken. Hun doel is om culturele organisaties te helpen hun capaciteit en expertise op het gebied van digitale transformatie op te bouwen. Zo kunnen ze hun publiek beter bedienen, een nieuw publiek bereiken en uiteindelijk hun cultureel erfgoed behouden en promoten.

DEN en Cultuurloket DigitALL zetten zich actief in om de digitale transformatie in de Nederlandse culturele sector te ondersteunen. In de afgelopen jaren is in de culturele sector in het Koninkrijk een nieuwe dynamiek gericht op transnationale uitwisseling en samenwerking zichtbaar. Het bewustzijn wordt – met name in Nederland – steeds groter dat de geschiedenis en cultuur van alle delen in het Koninkrijk met elkaar samenhangen en nauw verweven zijn. Deze dynamiek wordt gestimuleerd en ondersteund onder andere door de openstelling van publieksfondsen voor alle delen van het Koninkrijk.

DEN en Cultuurloket DigitALL omarmen deze ontwikkeling, en zijn gestart met het verkennen van de huidige stand van digitale zaken in het cultuurveld op Curaçao, Aruba, Bonaire, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba. In dit kader is deze inventarisatie van wensen en behoeften tot stand gekomen.

1.2 Context: beleid en praktijk op de eilanden

In deze verkenning is gekozen voor een 'bottom-up' benadering en staan de behoeften in de praktijk van de cultuursector op de zes eilanden¹ centraal. Om tot zinvolle aanbevelingen te komen is een korte voorstudie gedaan naar de staat van beleid en beleidsvorming op de eilanden. Niet alleen is de beleidsomgeving op de Antillen heel anders is dan in Nederland, ook verschilt deze per eiland.

Beleidsvorming met betrekking tot cultuur en de culturele sector is op alle eilanden relatief laat tot ontwikkeling gekomen.² Dit hing samen met beperkte overheidsbemoeienis en organisatie

¹ Het gaat dus om de Benedenwinden Aruba, Bonaire en Curaçao, waar Papiamentu/u de primaire spreektaal is, en de Bovenwinden Saba, St. Eustatius en St. Maarten, waar Engels de primaire spreektaal is. Meer over deze eilanden: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/caribische-deel-van-het-koninkrijk/vraag-en-antwoord/waaruit-bestaat-het-koninkrijk-der-nederlanden>

² Voor een overzicht: Groenewoud (2021)

Cultuur Digitaal: een eerste verkenning in de Cariben

op dit vlak. In de eerste decennia van de Nederlandse Antillen – van 1954–1986 bestaande uit alle zes de eilanden – kwam financiële ondersteuning en daarmee ook inhoudelijke sturing van activiteiten in belangrijke mate nog uit Nederland. Rond 1960 ging de overheid zich organiseren met de oprichting van een Bureau Opvoeding en Cultuur, met een hoofdvestiging op Curaçao en een afdeling op Aruba. Vanaf eind jaren '60 en de jaren '70 kwamen instellingen tot ontwikkeling, zoals een archief, een universiteit, en een archeologisch bureau, met activiteiten op of voor alle eilanden maar een hoofdvestiging op Curaçao. Ook na de herstructureringen van de Antillen in 1986 en 2010 bleven kwesties rond (de)centralisatie van betekenis voor de organisatie van cultuur op de eilanden.

Het zou nog enkele decennia duren voordat de eerste beleidskaders werden geschreven, eerst op de grotere eilanden, en daarna in de aanloop naar de bestuurlijke veranderingen van 2010 ook op de kleinere eilanden. Inhoudelijk laten deze beleidskaders elk een duidelijk eigen geluid horen, en een eigen richting. In de concrete uitvoering blijven de door de overheid gefinancierde activiteiten beperkt, en zijn deze overwegend gericht op behoud van traditionele culturele fenomenen als carnaval en oogstfeesten. Alleen Aruba maakte na 1986 meer substantiële middelen voor een bredere culturele agenda beschikbaar via de Union di Organisacionnan Cultural Arubano (Unoca).

Een goed actueel beeld van de huidige culturele sector geeft de in 2021 verschenen editie van *Boekman 128*, geheel gewijd aan Cultuur in het Caribisch deel van het Koninkrijk. Dit informatieve overzicht laat opnieuw zien dat de culturele sector vrij autonoom opereert. Culturele instellingen werken in een zeer beperkte interactie samen met beleidsmakers en financiers vanuit de overheid. De meest consistente spelers in het cultuurveld zijn organisaties die uit private fondsen worden gefinancierd. Ook is succes en duurzaamheid afhankelijk van de mate waarin het cultuurmakers en kunstenaars lukt beschikbare fondsen te werven. Dat maakt dat – over de hele linie – het werk van instellingen meer projectmatig is dan ontwikkelingsgericht.

Het Nederlandse Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft een Werkagenda 'Versterken digitale samenleving in het Caribisch deel van het Koninkrijk' opgesteld, gericht op de digitale dienstverlening van de overheid, en in dat kader op de infrastructuur en de kennis en kunde van burgers en bedrijven. Hierin wordt samen opgetrokken met de landen Aruba, Curaçao en St. Maarten om gezamenlijk vooruitgang te boeken. Alhoewel de culturele sector geen primaire doelgroep is van deze werkagenda, zijn de hier geagendeerde verbeterpunten uiteraard wel van groot belang voor deze sector, en kan de sector – met name het bibliotheekwezen – een rol spelen in het aspect van kennis en kunde onder de bevolking.

1.3 Uitgangspunten voor de inventarisatie

Om een gestructureerde aanpak van deze verkenning te garanderen en ervoor te zorgen dat alle relevante aspecten worden meegenomen, is een helder raamwerk met uitgangspunten noodzakelijk. Deze paragraaf beschrijft de belangrijkste uitgangspunten. Eerst worden de hoofdvragen benoemd, daarna wordt het onderzoeksveld toegelicht.

Hoofdvragen

Deze inventarisatie van de digitale wensen en behoeften richt zich op drie hoofdvragen:

1. **Wat doen de instellingen op digitaal gebied?**

DEN en Cultuurloket DigitALL willen begrijpen of en hoe de organisatie gebruik maakt van haar digitale aanwezigheid. Denk hierbij aan social media-accounts, een website en andere online uitingen. Het antwoord schetst een beeld van de aanwezigheid van de instelling in de digitale ruimte.

2. **Wat willen de instellingen graag verbeteren voor (het vergroten van) hun publiek?**

De online aanwezigheid kan voor een uiteenlopende scala aan mogelijkheden worden gebruikt variërend van interactie met het publiek tot het beschikbaar maken van collecties en van alles ertussen. Wat 'verbetering voor het publiek' inhoudt varieert derhalve ook per instelling. Met deze vraag wordt geïnformeerd naar de wensen van de organisatie ten aanzien van hun publiek op digitaal gebied.

3. **Waarmee zou de organisatie het meest geholpen zijn in de stappen om die ambities waar te maken?**

Deze vraag informeert naar obstakels die de culturele organisatie ondervinden bij het realiseren van de ambities en heeft als doel dat DEN en Cultuurloket DigitALL hun dienstverlening beter kunnen afstemmen op de behoeftes.

Culturele organisaties en het culturele landschap

In deze inventarisatie wordt met 'culturele organisaties' bedoeld: theaters, muziekpodia, filmtheaters, musea, festivals of producenten van professionele podiumkunsten, culturele aanjagers, initiators, collectieven of makers die zich bezighouden met kunst, immaterieel erfgoed en/of cultuur. Dit kunnen ook bibliotheken zijn die culturele activiteiten ontplooiën en aanbieden. Voor deze inventarisatie was het beschikken over een helder beeld van het culturele landschap van de betreffende eilanden essentieel. In 2021 bracht docent en onderzoeker Gregory Richardson van het [Instituto Pedagógico Arubano](https://www.ipa.aruba.nl/) in opdracht van het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA), de kerngegevens in kaart van de culturele infrastructuur, met name kunst en erfgoed, voor cultuurparticipatie en cultuureducatie in het Caribisch deel van het Koninkrijk. Een deel van deze informatie is als uitgangspunt gebruikt; het ging daarbij om beschikbare basisgegevens van de organisaties en rapportages van de meest recente activiteiten.³

1.4 Methode en verantwoording

Om tot een overkoepelend beeld te komen van wat er in het Caribische deel van het Koninkrijk speelt aan wensen en vragen op het gebied van digitalisering, zijn voor deze inventarisatie interviews afgenomen met spelers in culturele veld op Curaçao, Aruba, Bonaire, Sint Eustatius, Sint Maarten en Saba. Uiteraard zijn respondenten passend vergoed voor hun tijd en inzet, en is hun bijdrage geanonimiseerd verwerkt.

³ <https://www.lkca.nl/artikel/culturele-infrastructuur-caribisch-deel/> geraadpleegd in november 2023

Cultuur Digitaal: een eerste verkenning in de Cariben

De toegepaste omkadering van 'culturele organisaties' is iets breder dan de definitie die in Nederland door DEN en Cultuurloket DigitALL wordt gebruikt. Het culturele veld op de eilanden wordt niet enkel door instellingen bepaald, maar ook door individuele makers en mensen in andere rollen, soms met meerdere petten. Voor de gekozen "bottom-up" benadering van deze verkenning is een te institutionele focus daarom niet op zijn plaats. Daarbij speelt een rol dat elk eiland zijn eigen unieke culturele identiteit, culturele gewoontes en tradities heeft. Onze gesprekken zijn erop gericht geweest ook dit goed in het oog te houden. Met dit doel voor ogen leverden ook een aantal lokale overheden, vanuit hun helicopterview, een bijdrage aan deze verkenning.

Alle Nederlands-Caribische eilanden zijn in de verkenning meegenomen. Op elk eiland zijn ten minste twee informanten gesproken. De gesprekken hebben een consistent beeld gegeven per eiland, dat in dit rapport is verwerkt tot een praktisch bruikbare tekst als grondslag voor opvolging. Het gaat nadrukkelijk om een verkenning, en niet om een onderzoek met wetenschappelijke inslag of pretenties. Doelstelling is om een beeld te krijgen waarover en hoe we verder in gesprek kunnen met elkaar.

Deze inventarisatie richt zich op het culturele domein zoals hierboven omkaderd. Wij realiseren ons dat in verwante sectoren zoals het archief⁴, de bibliotheek⁵- en archeologiesector⁶ op dit moment ook digitaliseringsprojecten gaande zijn. In deze inventarisatie zijn deze organisaties en deze digitaliseringsprojecten niet meegenomen. Wel is gesproken over raakvlakken tussen deze functies, zoals de informatievoorziening ten dienste van de culturele sector, en de duurzame opslag en ontsluiting van producties en producten vanuit de culturele sector. De scheiding tussen deze instellingen – zo zal ook uit deze verkenning blijken – is niet per definitie heel zwart-wit, zeker niet in kleine gemeenschappen.

4 <https://curacao.nu/nationale-archieven-curacao-en-nederland-gaan-samenwerken/> geraadpleegd op 1 december 2023

5 De bibliotheken waarmee de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag samenwerkt in het Caribisch gebied zijn: Biblioteca Pública Boneiru, Bonaire; Gertrude Judson Bicentennial Public Library, Sint-Eustatius; De Queen Wilhelmina Library, Saba; Biblioteca Nacional Aruba, Aruba; Biblioteca Nashonal Kòrsou, Curaçao; Philipsburg Jubilee Library, Sint Maarten.

6 <https://curacao.nu/archeologie-van-curacao-centraal-op-internationaal-niveau/>

2. Uitkomsten op hoofdlijnen

Culturele organisaties en creatieve makers willen hun publiek optimaal bedienen, een nieuw publiek bereiken en uiteindelijk hun cultureel erfgoed dan wel creatieve eindproducten behouden en promoten. Alle culturele instellingen en creatieve makers van deze inventarisatie zijn actief in het digitale domein en passen verschillende strategieën toe om hun aanwezigheid, activiteiten, betrokkenheid bij hun publiek en toegang tot cultureel erfgoed in de digitale ruimte uit te breiden.

De bespreking van de uitkomsten van de verkenning op hoofdlijnen loopt parallel aan de drie hoofdvragen van dit onderzoek. Dat betekent dat begonnen wordt met een inventarisatie wat culturele instellingen en creatieve makers op dit moment doen op digitaal gebied. Vervolgens wordt stilgestaan bij wat de culturele instellingen en creatieve makers graag willen doen. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met de derde hoofdvraag, namelijk waarmee de culturele organisaties en creatieve makers het meest geholpen zouden zijn in de stappen om die ambities waar te maken.

2.1 Wat doen de culturele instellingen en creatieve makers op digitaal gebied?

Deze eerste hoofdvraag inventariseert de aanwezigheid van culturele instellingen en creatieve makers in de digitale ruimte alsook de digitale activiteiten. Dat levert het onderstaande beeld op:

Social media, online aanwezigheid en betrokkenheid: veel culturele organisaties en creatieve makers maken gebruik van social media, met name Facebook, om een digitale gemeenschap te creëren en interactie met het publiek. Dit werd overigens ook in 2021 geconstateerd door Richardson in zijn rapport voor het LKCA.⁷ Ze gebruiken deze platforms om informatie te delen, aankondigingen te doen, tentoonstellingen te promoten en (beeld)verslagen te delen. Met betrekking tot de betrokkenheid van het publiek wordt de desbetreffende digitale plaats of platform beschouwd als een "digital space of belonging" waar interactie plaatsvindt, zelfs met de diaspora.

Website en online catalogus: sommige organisaties hebben een website. Er wordt gewerkt aan een digitale uitbreiding maar die zouden velen graag nog groter zien.

Samenwerking en ondersteuning: culturele organisaties in Sint Maarten profiteren van een ondersteunend initiatief als NPOwer/Foresee Foundation. Dit initiatief brengt non-profitorganisaties samen om expertise te delen, capaciteit te vergroten en ondersteuning te bieden op gebieden als financiering, fondsenwerving, marketing en bestuur.

⁷ <https://www.lkca.nl/artikel/culturele-infrastructuur-caribisch-deel/> geraadpleegd in november 2023. Zie ook par. 1.3.

Cultuur Digitaal: een eerste verkenning in de Cariben

Digitalisering van collecties: sommige organisaties op Aruba, Bonaire en Curaçao hebben een aanzienlijk deel van hun archief gedigitaliseerd en bieden deze informatie gratis online aan. Op alle eilanden zijn de wensen groter dan wordt gerealiseerd.

Creatieve processen en educatie: digitalisering wordt door makers en culturele organisaties gebruikt om stappen in het creatieve proces te vergemakkelijken, kennis te vergaren en toegang tot het professionele kunstenveld te verbeteren. Cultuuragenda's en digitale open dagen voor kunstopleidingen worden online gepromoot. Uit de genoemde voorbeelden van online kennisvergaring blijkt dat er geen goed overzicht is van de al beschikbare digitale platforms. Digitale informatievaardigheid is een aandachtspunt in educatie.

Diversiteit in digitale aanpak: er is een behoorlijke variatie in de mate van digitale betrokkenheid tussen verschillende culturele organisaties. Sommige zijn verder gevorderd in digitale transformatie, terwijl anderen nog aan het begin staan. Social media, contacten met regionale netwerken, en het gebruik van informatieve apps en QR-scannen zijn enkele van de digitale strategieën die worden toegepast.

Tot slot: culturele organisaties benutten verschillende digitale middelen en strategieën om hun aanwezigheid te vergroten, betrokkenheid te stimuleren en toegang tot cultureel erfgoed te verbeteren. Er is echter ook bewustwording van de uitdagingen en kansen die digitale transformatie met zich meebrengt en dat samenwerking en ondersteuning een cruciale rol spelen.

2.2 Wat willen culturele instellingen en creatieve makers digitaal graag doen?

Culturele instellingen en creatieve makers in het Caribisch gebied zijn ambitieus op het gebied van digitale transformatie en culturele ontwikkeling. De verkenning levert het volgende beeld op:

Digitale aanwezigheid: voor een sterke digitale aanwezigheid en om diverse vormen van cultuur toegankelijk te maken is een interactieve, goed onderhouden website met diverse, kwalitatieve content en sociale media-kanalen noodzakelijk. Dat geldt ook voor het gebruik van geavanceerde apparatuur, denk bijvoorbeeld aan scanners voor afwijkende materialen, apparatuur voor een oral history-podcast en het delen van video's.

Kennisdeling en training: de wens om het publieksbereik te vergroten via digitale kanalen vereist niet alleen technologische middelen, maar ook training van personeel en bewustwording binnen organisaties. Het delen van kennis kan ook door middel van onlinecursussen.

Onderwijs en debat: er zijn wensen om culturele activiteiten te integreren in bredere maatschappelijke discussies. Zo zijn er plannen om basiskennis te digitaliseren voor de eigen gemeenschap, voor studenten, voor betere categorisering van eigen archieven, voor digitale ontsluiting van educatieve bronnen en voor de ontwikkeling van een digitaal debatplatform..

Tot slot: Verdergaande digitalisering wordt over de gehele linie gezien als een kans om de dienstverlening te verbeteren, bewustwording te vergroten en meer jongeren te betrekken. De focus van de culturele instellingen en creatieve makers ligt op verschillende aspecten die de toegankelijkheid, betrokkenheid en educatie te vergroten.

2.3 Waarmee zouden de culturele organisaties en makers het meest geholpen zijn?

Deze derde hoofdvraag informeert naar obstakels die de culturele organisatie ondervindt bij het realiseren van ambities en hoe deze te overwinnen zijn.

Website: de organisaties met een website wensen veelal een grotere uitbreiding van de mogelijkheden ervan.

Digitale vaardigheden bij een belangrijke groep: een deel van de onmisbare vrijwilligers waarvan de organisatie voor hun voortbestaan afhankelijk is, heeft minder interesse in digitale initiatieven. Deze enthousiaste, belangrijke mensen zien weinig potentieel in het digitale domein en is minder betrokken bij het creëren van boeiende content en het begrijpen van digitale platformen. Er is behoefte aan educatie en workshops om deze kloof te overbruggen.

Financiële hindernissen: financiële beperkingen voor de niet-gesubsidieerde organisaties, vormen een knelpunt voor o.a. het digitaliseren van archieven en het aanschaffen van professionele apparatuur, onder andere podcast-apparatuur. Dezelfde financiële beperkingen beïnvloeden de kwaliteit van educatief materiaal en visueel materiaal en het dagelijks operationeel zijn van culturele organisaties.

Culturele organisaties en makers kunnen geholpen worden door het verkrijgen van essentiële financiering voor benodigde apparatuur en opleiding van vrijwilligers. Sommige respondenten leggen een specifieke nadruk op het verkrijgen van middelen voor (podcast-gerelateerde) activiteiten, zoals onderzoek, productie, en bewerking.

Digitale infrastructuur en training: om de digitale ruimte optimaal te benutten, is er een groeiende behoefte aan digitale infrastructuur en training binnen culturele organisaties en onder makers. Het streven is om alle bestanden, archieven en collecties te digitaliseren, waardoor ze toegankelijker worden.

Overwinnen van digitale obstakels: Bonaire en andere kleine eilanden worden niet altijd erkend op grote digitale platforms zoals Facebook en websiteproviders, wat een hindernis vormt voor digitale transformatie. Verder zijn er specifieke problemen met het afspelen van muziek op sociale media, wat leidt tot creatieve, maar minder publieksvriendelijke oplossingen zoals het gebruik van YouTube voor enkel muziekproducties in plaats van integraal op Facebook of Instagram. Tot slot levert deelname aan online betalingsverkeer vanaf de eilanden veel problemen op, waardoor het ontwikkelen van e-commerce sterk wordt belemmerd.

Kwalitatieve behoeften: culturele organisaties en makers hebben behoefte aan financiële ondersteuning om de kwaliteit van digitalisering te verbeteren. Ook is er ondersteuning nodig bij het uitvoeren van digitale initiatieven en het handhaven van een consistent online aanwezigheid.

Culturele instellingen willen hun aanbod digitaal ontsluiten, maar financiële beperkingen en ook een zoektocht naar licenties vormen een obstakel. Het gebrek aan financiële middelen voor professionals en apparatuur beïnvloedt de kwaliteit van digitalisering. Verder is er behoefte aan advies over het uitvoeren van digitale initiatieven, consistent online aanwezigheid en mankracht om deze doelen te bereiken. Ondersteuning bij research, digitalisering, en samenwerking met lokale deskundigen is noodzakelijk.

Cultuur Digitaal: een eerste verkenning in de Cariben

Specifieke ondersteuningsbehoeften: daarnaast is er vraag naar advies en training op specifieke gebieden zoals social media, digitalisering en samenwerking met lokale deskundigen. De oprichting van een Kennisinstituut voor Cultuuronderzoek en een digitaal platform met sectorgerichte ondersteuning zou van grote waarde kunnen zijn.

Er wordt behoefte geuit aan specifieke ondersteuning zoals testlezers, stagiaires voor fondsenwerving en professionals voor websitebeheer alsmede een roep om een cursus met digitale knowhow voor niet-gouvernementele organisaties (NGO's) en training op gebieden zoals social media, digitalisering en de voordelen ervan voor organisaties.

Tenslotte is er ook vraag naar een digitaal platform met culturele sectorgerichte ondersteuning, inclusief experts zoals curatoren, restaurateurs, beeldrecht-deskundigen, standaardcontracten, facturatie, btw-regels, DIY-lijsten et cetera in het Papiaments, Engels en Nederlands.

Tot slot: In het algemeen streven de culturele instellingen ernaar om de rijke culturele erfenis en cultuur toegankelijk te maken voor diverse doelgroepen door middel van digitale middelen.

3. Analyse van de bevindingen

In de gesprekken is veel naar voren gekomen dat behulpzaam is voor het bepalen van krachten en knelpunten. Om toe te werken naar praktisch bruikbare aanbevelingen zijn de bevindingen in dit hoofdstuk samengebracht vanuit drie perspectieven. Als eerste hebben we in 3.1 de gemeenschappelijke trends samengebracht en geclusterd per geografisch gebied. Dit beeld is van belang om te zien waarvoor draagvlak en urgentie bestaat in de verschillende geografische deelgebieden. Daarna volgt in paragraaf 3.2 een uiteenzetting van heel praktische concrete wensen en behoeften. Dit beeld draagt onder andere bij aan het bepalen van waar 'quick wins' liggen. Tot slot brengen we alles dat naar voren is gebracht in paragraaf 3.3 terug naar de concrete context van beleid en praktijk op de eilanden. Dit beeld draagt bij aan het bepalen van wat realistisch te verwachten is, en aan het kunnen plaatsen van inzichten en ervaringen in de praktijk van de eilanden.

3.1 Gemeenschappelijke trends

Bovenwindse en benedenwindse eilanden: In de interviews met de respondenten van de verschillende eilanden is er een aantal gemeenschappelijke trends te ontdekken. Globaal kan geconcludeerd worden dat er grote overeenkomsten zijn tussen de Bovenwindse eilanden Saba, Sint Eustatius –en mindere mate Sint Maarten– enerzijds en de Benedenwindse eilanden Aruba, Curaçao –en mindere mate Bonaire– anderzijds. Op de Bovenwindse eilanden zijn duidelijke digitale wensen aanwezig zoals de verbetering van online registratie en betalingen, behoefte aan onder andere technische ondersteuning voor website-onderhoud, en bewustmaking van digitale mogelijkheden bij oudere generaties in de organisaties en de verkenning van digitale regionale samenwerking.

Op de Benedenwindse eilanden daarentegen lijkt men een aantal stappen in digitale transformatie te hebben gezet, is er meer digitale kennis, ervaring en knowhow aanwezig en dat is terug te zien in hun meer specifieke digitale wensen die van een andere orde zijn én in de concrete voorstellen die gedaan worden.

Overigens is het opmerkelijk dat op bijna elk eiland het kwalitatieve verschil in digitale profilering tussen de toerismesector en de culturele sector opvalt. In real life fungeren hotelzalen veelal de facto als de locaties voor culturele evenementen, hotels en sommige appartementen zijn digitaal gemakkelijk te vinden, mooi vormgegeven, interactieve websites én zijn ook met een paar klikken te reserveren.

Gemeenschappelijke trends: Er zijn vijf gemeenschappelijke trends tussen de eilanden te herkennen.

Cultuur Digitaal: een eerste verkenning in de Cariben

Regionale samenwerking wordt als waardevol beschouwd in zowel Aruba, Curaçao en Bonaire als Saba, Sint Maarten en Sint Eustatius (Statia), met name als het gaat om onderlinge kennisdeling tussen culturele organisaties en makers.

Ten tweede is in zowel Aruba, Curaçao en Bonaire als Saba, Sint Maarten en Statia een duidelijke herkenning van *de generatiekloof die min of meer samenloopt met de digitale kloof* en de noodzaak om deze te overbruggen. Het betrekken van jongere generaties wordt als cruciaal beschouwd voor het succesvol realiseren van digitale ambities.

De derde gemeenschappelijke trend is *educatie en bewustwording*; op alle eilanden wordt de behoefte aan educatie en bewustwording over digitale mogelijkheden gevoeld. Culturele organisaties en individuele makers hebben behoefte aan duidelijkheid over de voordelen van digitalisering en concrete impact op hun activiteiten.

De behoefte aan technische ondersteuning en financiering is de vierde gemeenschappelijke trend. Culturele organisaties en makers ervaren beperkingen in termen van apparatuur, infrastructuur en financiële middelen om digitale ambities te realiseren. Zo zijn er geen financiële middelen om professionals in te huren, dus wordt veel veelal zelf of niet gedaan. In alle regio's wordt de afwezigheid van subsidies vanuit de overheid benadrukt, waardoor financiële steun cruciaal is in de gewenste digitale kwaliteitsslag. Overigens wordt op bijna alle eilanden ook gepleit voor lagere drempels bij fondsaanvragen.

De laatste vermeldenswaardige constatering is dat *de opzet van een online winkel vanaf de eilanden een uitdaging is*. Verschillende obstakels, zoals de al dan niet vermelding van banken op een zwarte lijst en het niet erkend worden door digitale platforms, maken het proces ingewikkeld. Deze hindernissen hebben negatieve gevolgen voor het opbouwen van een regionaal publiek.

3.2 Inventarisatie van de wensen gebundeld

Wanneer alle wensen en behoeften samengevat worden verschijnt het volgende beeld van praktische behoeftes, in willekeurige volgorde:

Apparatuur	zoals een digitaal aankondigingsbord, hoge kwaliteit scanners, apparatuur voor een oral history –podcast, om video's te ontsluiten, maar ook technische ondersteuning danwel vervangingsmogelijkheid bij defect digitaal apparatuur.
Mankracht	digitale geschoolde professionals voor o.a. onderzoek, productie, opname, podcast, foto- en filmopnames, maar soms ook mankracht voor primaire taken
Ondersteuning	bij testen, onderhouden en actueel houden van functionerende, interactieve veelzijdige website voor o.a. registraties, aankondigingen en snippets van afgelopen en komende voorstellingen, ook t.b.v. kunsteducatie bij de opbouw van een online audience of database en het bereiken van specifieke groepen bij fondsaanvragen in de vorm van een coördinatiebureau waar culturele organisaties op een breed scala advies kunnen krijgen

Cultuur Digitaal: een eerste verkenning in de Cariben

Training	<p>van digitale vaardigheden en gratis mogelijkheden en goede, interessante content creatie op digitale platforms</p> <p>inzicht in al beschikbare platforms voor het verwerven van kennis op het gebied van geschiedenis en cultuur, zoals Europeana, Delpher, DBNL, Digital Library of the Caribbean, en Open Archives.</p>
Oplossingen	<p>knelpunt oplossen met betrekking tot (h)erkenning van het eiland door grotere digitale platforms als Facebook, Shopify et cetera en knelpunten in de muziekproductie.</p> <p>verbeteren toegankelijkheid internationaal betalingsverkeer voor kleine spelers in het cultuurveld om e-commerce vanaf de eilanden beter te ondersteunen.</p>

3.3 Resultaten in hun context

Ad-hoc versus ontwikkeling

Door het op alle eilanden ontbreken van structurele overheidssteun, zijn vrijwel alle instellingen en makers afhankelijk van het zelf verwerven van financiën. Dit gebeurt overwegend projectmatig en dus ad-hoc. Als gevolg hiervan werken medewerkers van project naar project en ontbreekt ruimte om meer ontwikkelingsgerichte zaken op te pakken. Het enkel aanbieden van geld of tijdelijke ondersteuning lost niet alle problemen op.

Impact ontbreken beleidskader

Op de eilanden wordt consistent gevraagd om een vereenvoudigen van fonds aanvragen. Dit heeft voor een deel te maken met het ontbreken van een eilandelijk gedragen beleidskader. Fondsen in Nederland stellen hoge eisen aan het kunnen onderbouwen van bijvoorbeeld zaken als draagvlak en relevantie. Op veel eilanden kunnen organisaties daarbij niet aanhaken op een breder gedragen en/of toepasselijk beleidskader. Dit maakt het schrijven van dergelijke teksten en het verwoorden van dergelijke aspecten veel lastiger.

Ontsluiten van informatie

De grotere digitale aanwezigheid van culturele organisaties op social media levert behoorlijk wat interactie op, ook met de diaspora, en levert mooie 'bijvangst' op in de vorm van informatie die eerder niet bekend was bij de culturele organisatie. Er is belangstelling voor het uploaden van bestaande video's, het produceren van podcasts en voor digitaliseren van bijzondere materialen. Een goede podcast betekent research, opnamebewerking en productie etcetera. Om bestaande informatie te digitaliseren zijn hoge kwaliteit scanners nodig, soms met bijzondere vereisten zoals bijvoorbeeld afwijkende maten. Ook is voor het geheel van de ontsluiting van informatie het trainen van medewerkers en vrijwilligers en in sommige gevallen gespecialiseerde professionals noodzakelijk.

Cultuur Digitaal: een eerste verkenning in de Cariben

Digitaal beschikbaar stellen van informatie

Bovenstaande geldt ook voor het digitaal beschikbaar stellen van informatie. Het meest gunstig zou zijn als alle bestanden, archieven en collecties van culturele organisaties digitaal toegankelijk zouden worden. Aangezien er reële risico's zijn op stormen en orkanen is dit voor het beheer en behoud van vooral het papieren erfgoed van belang. Verder wordt opgemerkt dat ook de technische capaciteit aanwezig moet zijn zodat niet té selectief bewaard moet worden.

Herziening van websites en vergroten publieksbereik

Daar waar een culturele organisatie een website beheert, is het onderhoud, beheer en aanpassing aan recente digitale ontwikkelingen een knelpunt. Dit vraagt specifieke kennis dan wel (zelf)training waar men niet aan toekomt. Hetzelfde geldt voor manieren om het publieksbereik te vergroten, bijvoorbeeld Google Analytics of de meest efficiënte inzet van gratis (Facebook) marketingtools en vragen als hoe maak ik gratis goede, interessante content?

Inzet digitale tools

Culturele organisaties en creatieve makers hebben veelal glashelder voor ogen waarvoor zij digitale tools in willen zetten – naast een interactieve website –: het vastleggen dan wel vergroten van de eigen database en (onderzoeks-)materiaal, het bereiken van een breder publiek met gerichte advertenties en aankondigingen, online kaartverkoop en/of betalingen van lessen, het kwalitatief goed registreren, ontsluiten van voorstellingen en activiteiten en jezelf als maker een podium geven.

Specifieke disciplines

Bij digitaliseren van exposities van beeldende kunst zoeken makers naar een optimale manier: platform, manier, hoe en wat, vergelijken, zelf doen of juist een specialist in de arm te nemen. Door dit arbeidsintensieve zoeken raakt het digitaal exposeren op de achtergrond. Bij digitaliseren van podiumkunsten is er een plan is om een digitaal debatplatform te ontwikkelen. Op die manier kan de maatschappelijk betrokken voorstelling voor- en nabesproken worden met als doel een breder, maatschappelijke gesprek op gang brengen. Op die manier worden thema's verder gebracht dan de voorstelling zelf. Belemmeringen bij de ontwikkeling van dit digitale debatplatform zijn het gebrek aan kennis, techniek en middelen.

Fondsen aanvragen

Als het gaat om het fondsaanvragen, wordt opgemerkt dat er (te)veel schriftelijke inbreng wordt gevraagd van de aanvrager. Schrijfvaardigheid heeft echter een andere plaats in het meertalige onderwijs. De nadruk op de schriftelijke inbreng geeft een ongelijk effect. Zo wordt de facto een drempel opgeworpen voor aanvragers. Bij een afwijzing wordt concrete, constructieve toelichting en feedback gemist: wat klopte niet aan de aanvraag, wat moet anders, hoe kan de aanvrager de aanvraag voor de volgende keer verbeteren etc. zijn vragen die blijven liggen.

Andere mogelijkheden die worden genoemd om fondsen toegankelijker te maken: fondsen financieren een kleiner en dus laagdrempeliger bedrag of een vorm van stapsgewijze financiering waarbij het gehele project een minder grote drempel wordt om te nemen én met elke stap ervaring wordt opgedaan met het aanvragen, begroten en verantwoorden van bedragen. Voorts kan gedacht worden aan verlaging van de aanvraagleeftijd zodat scholieren al min of meer 'oefenen' met het aanvragen van fondsen. Een andere mogelijkheid dat op een andere manier hulp bij het aanvragen van fondsen kan worden geboden vanuit de fondsen zelf.

4. Hoe verder?

In het Europese deel van ons Koninkrijk groeit gelukkig het besef dat de geschiedenis en cultuur van álle delen van het Koninkrijk sinds de 17e eeuw nauw met elkaar verweven zijn, blijkens onder andere het openstellen van publieke culturele fondsen voor alle delen van het Koninkrijk. Echter, de culturele sector op het Caribische deel van het Koninkrijk opereert in een wezenlijk andere beleidsomgeving dan de Nederlandse sector en deze verschilt ook per eiland. Deze verkenning is een inventarisatie van de wensen en behoeften van de culturele organisaties en culturele makers op de Caribische eilanden. Daarom wordt in dit hoofdstuk eerst stilgestaan bij de basis, de transnationale versterking. Daarna wordt gekeken naar gerichte investering op de eilanden om vervolgens af te sluiten met duurzame werkvormen voor een toekomstgerichte versterking.

4.1 Transnationale versterking: de basis

Verschillende werkelijkheden: de eilanden verschillen niet alleen qua grootte en bevolkingsomvang ten opzichte van Nederland, maar ook onderling. Hierdoor zijn er diverse realiteiten waarmee rekening moet worden gehouden. De lokale overheid speelt een cruciale rol vanwege hun helicopterview en de bijbehorende wijsheid over culturele organisaties, maar het is essentieel om ook bewust te zijn van diverse geluiden van stakeholders. Vertrouw op lokale sleutelfiguren, die beschikken over waardevolle inzichten, netwerken, kennis en ervaring. Zorg er echter voor dat deze sleutelfiguren inhoudelijk en financieel worden ondersteund, gezien de druk op hen. Tussenpersonen, zowel in Nederland met een netwerk op de Cariben als op de eilanden met connecties in het culturele veld en/of onderwijs, kunnen een cruciale rol spelen.

Goede start: persoonlijk contact is de start voor een verdere samenwerking. Om elkaar te leren kennen, en om informatie over je organisatie of activiteit te geven. Dat kan ook online, het gaat erom dat je elkaar spreekt en dat er een gezicht bij een naam hoort. Denk aan lokale overheden, lokale sleutelfiguren en tussenpersonen. Overleg in het begin over de meest effectieve communicatiemiddelen en -methoden. Voor deze inventarisatie werkte zoom prima. Faciliteer voortdurend het gesprek over de digitale transformatie om de connectie te versterken en eventuele drempels in een vroeg stadium te signaleren en zoveel mogelijk weg te nemen. Het opbouwen van een netwerk op de eilanden is belangrijk, maar evenzeer cruciaal is het bieden van kansen voor mensen van de eilanden om naar Nederland te komen. Wederkerigheid is van groot belang in de samenwerking; deze moet voor de lokale gemeenschap ook voordelen opleveren.

4.2 Lokale versterking: gerichte investering op de eilanden

Financiering: streef naar financieringsmogelijkheden die gericht zijn op het verkrijgen van benodigde digitale apparatuur en het opleiden van vrijwilligers en personeel. Dit kan het praktische gebruik van digitale technologieën in culturele organisaties verbeteren. Een coördinatiebureau zou de efficiëntie en effectiviteit hiervan kunnen verbeteren.

Programmatisch en realistisch: kom organisaties op de eilanden tegemoet bij aspecten in bijvoorbeeld fonds aanvragen die in de context van de eilanden lastig liggen, zoals het ontbreken van een beleidskader, de nadruk op het talige aspect en geef beargumenteerde feed-up, feed-back en feed-forward bij een afwijzing. Geef ook voldoende ruimte aan de organisaties om het ad-hoc karakter van hun werkwijze te kunnen overstijgen, bijvoorbeeld door te werken met een meerjarenprogramma in plaats van projecten.

Bouw voort: op de eilanden en in de regio zijn reeds digitale al dan niet discipline-gebonden initiatieven ontstaan. Bij toekomstige stappen is het noodzakelijk verbinding te zoeken bij wat aanwezig is aan bestaande digitale initiatieven en wensen. Dit helpt culturele organisaties bij het delen van expertise, capaciteitsopbouw en het overwinnen van digitale uitdagingen. Verder hebben veel culturele organisaties en een aantal makers een stevig digitaal netwerk op platforms zoals Facebook. Voor hen is het zeker de moeite waard hen te informeren hoe ze hun digitale aanwezigheid gratis kunnen versterken en uitbreiden. Voortbouwen is ook (het gesprek over) digitalisering integraal onderdeel van de aanvraagprocedure te maken, met begrip voor het feit dat niet iedereen er op zit te wachten.

In samenwerking: stimuleer samenwerking tussen de eilanden en bevorder digitale inclusie door het delen van kennis en ervaring. Focus op het versterken van digitale mogelijkheden en het overwinnen van eventuele beperkingen. Nagenoeg alle respondenten van deze inventarisatie gaven een duidelijke boodschap: bij eventuele vervolgstappen, zorg ervoor dat het in samenwerking is met lokale mensen op de eilanden, inclusief de overheid en lokale partners. Er is een duidelijk verschil in digitale dynamiek tussen Curaçao, Aruba, en de Bovenwindse eilanden. Voor de laatste wordt aanbevolen eerst aandacht te besteden aan bijscholing en begeleiding, gevolgd door samenwerkingsprojecten tussen de eilanden. Er is duidelijk een digitale voorhoede aanwezig in Curaçao en Aruba die wellicht in de vorm van kennisuitwisseling betekenisvol kunnen zijn voor de andere eilanden.

4.3 Toekomstgerichte versterking: duurzame werkvormen

Coördinatie: er zijn verschillende digitaliseringstrajecten gaande in aangrenzende sectoren zoals de bibliotheek-, archief- en overheidssector. Een goede coördinatie verbetert de efficiëntie, vergemakkelijkt de samenwerking en garandeert continuïteit. Lobby voor erkenning van kleinere eilanden op grote digitale platforms zoals Facebook en bij websiteproviders. Dit kan bijdragen aan een soepelere digitale transformatie voor culturele organisaties in deze regio's.

Cultuur Digitaal: een eerste verkenning in de Cariben

Coördinatiebureau: overweeg de oprichting van een digitaal platform met sectorgerichte ondersteuning in meerdere talen, inclusief experts op het gebied van apparatuur, mankracht, curatie, restauratie, beeldrecht, en standaardprocedures. Dit kan fungeren als een vraagbaak en ondersteuningsbron en vraaggerichte cursussen en trainingen voor NGO's faciliteren over o.a. de mogelijkheden van digitale platforms –indien gewenst–.

Er is volop gespecialiseerde digitale kennis en expertise op een of meerdere de eilanden aanwezig, zie bijvoorbeeld de aantallen webdevelopers en digital professionals. Laatstgenoemden zouden een rol kunnen spelen in de gewenste training en ondersteuning van de culturele organisaties en makers. Verder worden op het moment verschillende collecties gedigitaliseerd. Kennisuitwisseling hierover tussen makers en culturele organisaties lijkt een kwestie van coördinatie. Collectie Aruba <https://coleccion.aw> waarin verschillende collecties aan elkaar gekoppeld worden, zou als voorbeeld kunnen dienen. Door de wensen van de culturele organisaties en makers voorop te stellen, blijft een coördinatiebureau relevant en voorzien in verschillende en wellicht veranderende behoeften.

5. Epiloog: de som van de delen

door Margo Groenewoud

Het is nog even wennen. Organisaties uit ‘Nederland aan de Noordzee’ die contact opnemen met erfgoedinstellingen in de Caribische delen van het Koninkrijk. Niet af en toe, maar – zo lijkt het soms – allemaal, en allemaal tegelijk. Omdat ze meer willen, samen willen. Natuurlijk is dat zonder meer goed. Sterker nog, we overzien vaak niet eens een fractie van de meerwaarde die het benaderen van erfgoed vanuit de gezamenlijke geschiedenis kan hebben. Dat bleek wel uit het onderzoeksprogramma *Traveling Caribbean Heritage*⁸, dat tipjes van vele gemeenschappelijke sluiers oplichtte, en ook kritisch bezag. Het elkaar kennen en begrijpen in het Koninkrijk gaat nu eenmaal niet vanzelf, dat vraagt onderzoek, openheid, vragen stellen, luisteren. Het initiatief van DEN en DigitALL om deze verkenning uit te voeren ligt in het logische verlengde van deze hernieuwde interesse voor de verbondenheid van de culturen in het Koninkrijk, vanuit nieuwsgierigheid en openheid naar de diverse samenlevingen op de zes eilanden.

In mijn werk in het cultuurveld heb ik altijd twee kanten opgekeken: naar Nederland en naar Caribische partners. Eerst, als hoofd van een universiteitsbibliotheek op Curaçao van 2008 tot 2017, vooral naar Nederland; om te verkennen wat we samen zouden kunnen doen. Dat ging niet altijd lekker, ik voelde me soms vreemd aangekeken, kreeg letterlijk te horen “wat kunnen wij voor je doen” (nooit andersom) of: “Maar Koninklijk betekent niet dat we ons met het hele Koninkrijk bezighouden!”. Er kwamen ook mooie dingen tot stand, maar de interesse bleef ad-hoc.

Tijden zijn veranderd, gelukkig. Kunnen we nu structureel aan de slag met elkaar, als cultuurveld in het Koninkrijk? Dat is wat mij betreft niet de enige en niet de beste route naar winst. De blik van de Antillen – vanuit kleinschaligheid altijd op zoek naar andere schouders – richt zich ook op de Cariben. Er wordt gewerkt met op de Cariben toegespitste leveranciers, met de Digital Library of the Caribbean (dLOC), en vele andere partners en collega’s, ook in UNESCO verband. Allemaal partners werkzaam in diezelfde Caribische realiteit, met uitdagingen zoals kleinschaligheid, klimatologische risico’s, bestuurlijke instabiliteit, financiële beperkingen, uitdagingen met internetbereik en bandbreedte. Maar ook met een sterk vermogen tot transnationaal denken en werken, over imperiale taalgrenzen heen. Niet voor niets schrijft Lara Putnam in haar artikel dat voor de Cariben de ‘*transnational bend*’ in onderzoek een-op-een samenvalt met de “*digital bend*”.⁹ Met andere woorden: onderzoek, kennis en inzicht in de cultuur van de Cariben is niet enkel verrijkt maar wezenlijk getransformeerd door digitalisering. In dat veld bewegen wij ons.

8 Oostindie, G. & Van Stipriaan, A. (2021). *Antilliaans erfgoed: 1. Toen en nu & 2. Nu en verder*, Leiden University Press. En: Stipriaan, Alex van, Luc Alofs, and Francio Guadeloupe (2023). *Caribbean Cultural Heritage and the Nation: Aruba, Bonaire, and Curaçao in a Regional Context*. Amsterdam: Leiden University Press, 2023. <https://www.jstor.org/stable/10.2307/jj.4470335>.

9 Lara Putnam, ‘The Transnational and the Text-Searchable: Digitized Sources and the Shadows They Cast’, *American Historical Review* 121, no. 2 (April 2016): 377–402.

Cultuur Digitaal: een eerste verkenning in de Cariben

Dat Caribische culturele kennis toegankelijker wordt is niet eens het belangrijkste: kennis wordt gedemocratiseerd. Door het toevoegen van eigen materiaal worden stemmen en perspectieven aan het archief toegevoegd die eerder niet gehoord werden. Op een manier die voor iedereen bruikbaar is, ook als je met internet op je mobieltje les staat te geven, of een rondleiding aan het geven bent. Ook dan moet je bij je erfgoed kunnen. En zonder ingewikkelde procedures en hoogwaardig internet zou je een eigen digitale bibliotheek moeten kunnen inrichten. Dit soort basisprincipes van sociale rechtvaardigheid – technologisch en inhoudelijk – zijn cruciaal voor instellingen als UNESCO en dLOC. Samen met deze instellingen, met op Aruba de Internet Archives, en met belangrijke netwerken zoals ACURIL en Carbica, is al vooruitgang geboekt. Sluiten Nederlandse instellingen aan, dan kan de som van de delen voor ons allemaal van grote waarde zijn. Voor de cultuursector, die efficiënt een breder bereik krijgt, voor het publiek dichtbij en ver, voor het onderwijs en natuurlijk ook voor het nageslacht. Met elkaar, voor een gezamenlijk doel, met elk zijn rol en meerwaarde in het geheel.

6. Bronnen

- *Boekman 128* (2021): Cultuur in het Caribisch deel van het Koninkrijk. Stichting Boekman. <https://www.boekman.nl/tijdschrift/boekman-128-cultuur-in-het-caribisch-deel-van-het-koninkrijk/>
- Dees, S. (2021). *Entangled Species. Conversations on Contemporary Art in the Caribbean*, Art Agent Orange/Trendbeheer.
- Groenewoud, Margo (2021). 'Erfgoedbeleid Op de ABC-Eilanden, 1940–2010'. In *Antilliaans Erfgoed*, red. Gert Oostindie en Alex Stipriaan van, I. Toen en nu: 243–70. Leiden University Press.
- *Kunstzone, Hét tijdschrift voor kunst en cultuur in het onderwijs* (september 2022) Over zee en weer terug, cultuuronderwijs in Caribisch Nederland.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (z.d.). *Werkagenda Versterken digitale samenleving op het Caribisch deel van het Koninkrijk*. <https://www.digitaleoverheid.nl/kabinetsbeleid-digitalisering/werkagenda/versterken-digitale-samenleving-op-caribisch-deel-koninkrijk/>
- Oostindie, G. & Van Stipriaan, A. (2021). *Antilliaans erfgoed: 1. Toen en nu & 2. Nu en verder*, Leiden University Press
- Putnam, Lara (2016) 'The Transnational and the Text-Searchable: Digitized Sources and the Shadows They Cast', *American Historical Review* 121, no. 2: 377–402
- Stipriaan, Alex van, Luc Alofs, and Francio Guadeloupe (2023). *Caribbean Cultural Heritage and the Nation: Aruba, Bonaire, and Curaçao in a Regional Context*. Amsterdam: Leiden University Press, 2023. <https://www.jstor.org/stable/10.2307/jj.4470335>.

Auteur en projectleider:
drs. Shahaila Winklaar BEd

Adviseur:
Margo Groenewoud PhD

In opdracht van:
DEN kennisinstituut cultuur & digitale transformatie
Cultuurloket DigitALL

mei 2024